

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

A KÜLÖNBÖZETI FÖLDJÁRADÉK SZEREPE A TERMELŐSZÖVETKEZETEK KÖZÖTTI JÖVEDELEMKÜLÖNBŐSÉGEKBEN

NAGY LAJOS dr.

a közgazdasági tudományok kandidátusa

A különbözőzeti földjáradék a szocializmusban is létező gazdasági kategória, és mint *gazdasági jelenség* a felszínen egyes termelőszövetkezetek nagyobb termés-átlagaiban, illetőleg nagyobb pénzjövedelmében jelenik meg. A kérdés az, hogy milyen tartalmi jegyei vannak ennek a gazdasági jelenségnek? Mi képezi anyagi alapját, és milyen gazdasági viszonyokat fejez ki?

A különbözőzeti földjáradék *anyagi alapjának* (mennyiségi oldal) és meghatározott *termelési viszonyoknak* (minőségi oldal) az egysége.

A szocialista gazdaságban a különbözőzeti földjáradék *anyagi alapján* a meghatározott gazdasági és természeti feltételek mellett létrejött többletterméket, illetve *többletjövedelmet* értjük. A továbbiakban a különbözőzeti földjáradék anyagi alapjául szolgáló többletjövedelmet *különbözeti jövedelemnek* nevezem. Ez alkotja a különbözőzeti földjáradék *mennyiségi* oldalát.

Mint említettem, a különbözőzeti járadék *gazdasági viszony* is, mégpedig a termelőszövetkezet és a szocialista állam gazdasági viszonya, amely a különbözőzeti jövedelemtöbblet termelése és elosztása során jön létre. A termelés során az állam és a jó földön dolgozó szövetkezeti gazdaságok közötti viszony a termelést szolgáló állami támogatáson keresztül valósul meg. Az elosztási folyamatban pedig erre a viszonyra az a jellemző, hogy az állam a különbözőzeti jövedelem egy részét a szövetkezetekben hagyja. A különbözőzeti járadék mint gazdasági viszony az elkülönült földhasználat realizálását jelenti. *A különbözőzeti földjáradék tehát a termelőszövetkezet, mint földhasználó és a társadalmat képviselő és a népgazdaságot irányító állam gazdasági viszonya.*

Természetszerűleg a földjáradékviszonyt nem lehet leszűkíteni a termelőszövetkezet és a szocialista állam viszonyára. A különbözőzeti jövedelem termelése és elosztása során gazdasági viszony jön létre a szövetkezeti gazdaságok között is. Ezeknek a gazdasági viszonyoknak tartalma abban áll, hogy az egyes gazdaságok a természeti és gazdasági feltételek eltérése miatt különböző nagyságú különbözőzeti jövedelmet termelnek. S ugyanakkor az egyes gazdaságok a megtermelt összes különbözőzeti jövedelemnek különböző nagyságú részét is realizálják. Ezek a mennyiségi különbségek az elkülönült földhasználat alapján minőségi

viszonyként jelennek meg. Így a különbözeti járadék az elkülönült földhasználó szövetkezeti gazdaságok egymás közötti viszonya is.

Az elmondottnak megfelelően, a különbözeti jövedelemnek csak egy része fejez ki *tényleges* járadékviszonyokat, mégpedig az a része, amely a termelőszövetkezeteknél véglegesen realizálódik. A különbözeti tiszta jövedelemnek azt a részét, amelyet az állam elvon, csak *névleges* járadéknak tekintjük. Ezt az álláspontot döntően az indokolja, hogy a járadék semmilyen formája sem képzelhető el a földtulajdon, illetve a földhasználat realizálása nélkül. A szocializmusbeli különbözeti földjáradék esetében a földtulajdon realizálásáról nem lehet szó, a járadékviszony lényege tehát az elkülönült földhasználat realizálása. A különbözeti jövedelem másik része — amelyet az állam elvon — bár anyagi alapját tekintve járadék, *gazdasági meghatározottsága* viszont hiányzik, ti. az elkülönült földhasználat realizálása.

Mi a különbség a kapitalista mezőgazdasági üzemekben és a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben keletkező különbözeti földjáradék között? Az eltérés a különböző földjáradék kapitalizmus és szocializmusbeli formája között a termelési viszonyok gyökeres eltéréseivel függ össze.

a) *A szocializmusban létező különbözeti földjáradék nem a földtulajdon realizálása, hanem az elkülönült földhasználat realizálása.* A különbözeti tiszta jövedelem elosztásában a szocialista gazdaságban nem a földtulajdonnak van döntő szerepe, hanem annak, hogy ez a tisztajövedelem-többség mennyiben kapcsolatos a gazdasági egység saját munkafordításával, illetve a szocialista állam, a népgazdaság szükségleteinek megfelelő termelés anyagi ösztönzéseire mennyire használja ezt fel.

b) *A különbözeti földjáradék a sajátos szocialista földhasználat realizálása.* A föld mint a használat tárgya monopóliumának a gazdasági oldala, vagyis a földnek elkülönült gazdaságokkal való elfoglalása a szocialista gazdaságban is fennmarad. Ugyanakkor viszont e monopólium a szocializmusra jellemzően megváltozott.

Először, a föld mint a gazdálkodás tárgyának monopóliuma nem a földmagántulajdonnal, hanem a társadalmi földtulajdon valamelyik formájával kapcsolatos; az elkülönült földhasználat *társadalmi („társadalmasodó”) földtulajdonon nyugszik.*

Másodszor a földhasználat nem egyéni, hanem *kollektív földhasználat.*

Harmadszor, az előzőekből adódóan, nem idegen munkán, hanem *saját munkán* alapul, s így a termelő és a földhasználó egy személy.

A termelőszövetkezeti földhasználat tehát *sajátos szocialista földhasználat, amennyiben kollektív, saját munkán alapuló, s ugyanakkor elkülönült.*

A KÜLÖNBÖZETI FÖLDJÁRADÉK SZEREPE A RÁFORDÍTÁSOK HATÉKONYSÁGÁBAN

A földminőség igen jelentős hatással van a területegységre jutó termelési költségek nagyságára, s így a ráfordítások hatékonyságára is.* A különbözeti földjáradék — amely egyik oka a szövetkezetek közötti jövedelemkülönbségeknek — éppen annak következtében jön létre, hogy a jó földeken nagyobb a munka termelékenysége.

* A cikkben közölt számításokat az MTA Agrárgazdasági Kutató Intézetének 25 termelőszövetkezetre és 8 fő növényfélésekre vonatkozó 1961. évi adatai alapján végeztük. A reprezentáció alacsony tendenciákra és mennyiségi összefüggésekre utalnak.

A területegységre jutó *termelési költség* az egyes kultúrák termelésében a földminőséggel úgy változik, hogy a rosszabb földeken nagyobb, míg a jobb földeken kisebb a termelési költség. A vizsgált növények *összes földterületének* 41%-án a ráfordítások nem érik el az átlagos színvonalat. A jó minőségű földek területének 89%-án *kisebb* volt a területegységre jutó termelési költség az átlagosnál.*

A ráfordítások hatékonyságát (itt a termelési költségek és a tiszta jövedelem viszonyát) több nézőpontból elemezhetjük. Egyrészt úgy, hogy a *különböző minőségű földeken* (rossz, közepes, jó földeken) megvizsgáljuk az egységnyi átlagos ráfordításra jutó jövedelmet, másrészt úgy, hogy a *jó minőségű földeken* megvizsgáljuk a *különböző egységnyi* (átlagosnál kisebb, átlagos, átlagosnál nagyobb stb.) ráfordításokra jutó jövedelmet.

Egységnyi, 1 Ft *átlagos ráfordításra* a rossz földeken, felvásárlási áron számítva, 0,40 Ft tiszta jövedelem keletkezik, értékarányos áron 0,16 Ft. A *közepes minőségű* földeken 0,94 Ft, értékarányos áron 0,36 Ft, míg a *jó minőségű* földeken 1,40 Ft, értékarányos áron 0,74 Ft. Tehát a rossz földeken felvásárlási áron 0,54 Ft-tal kisebb tiszta jövedelem, a jó földeken 0,46 Ft-tal nagyobb tiszta jövedelem keletkezik, mint a közepes minőségű földön. Értékarányos áron ezek az adatok: 0,20 Ft és 0,38 Ft.

Tehát: a) a rossz földekhez viszonyítva a közepes földeken a ráfordítások 135%-kal hatékonyabbak; b) a közepes földekhez viszonyítva a jó földeken a ráfordítások 49%-kal hatékonyabbak.

A következőkben a *jó minőségű* földeken vizsgáljuk meg a *különböző* egységnyi ráfordítások hatását. Ez a vizsgálat igazolja azt a hátrányt, amely abból adódik, hogy a jó földeken viszonylag alacsonyak a ráfordítások.

A jó minőségű földeken egységnyi *átlagos ráfordításra* felvásárlási áron nem jut több tiszta jövedelem és tisztajövedelem-többlet, mint az *átlagosnál kisebb* egységnyi ráfordításra. A tisztajövedelem-többlet – a számítások szerint – mindkét ráfordítás esetében 1 Ft-ra: 0,51 Ft. Ennek oka az, hogy a földminőség ebben a kategóriában nem jobb annyival, amennyivel a ráfordítások magasabbak. Megfordítva, a földek jó minősége az oka, hogy az átlagosnál kisebb ráfordítások is ilyen hatékonyak.

A különböző nagyságú egységnyi ráfordításra az *átlagosnál nagyobb ráfordítások* mellett, felvásárlási áron, 8%-kal nagyobb tiszta jövedelem és 18%-kal nagyobb tisztajövedelem-többlet jut, mint az *átlagosnál kisebb* ráfordítások mellett. Az átlagosnál nagyobb ráfordítás mellett egységnyi ráfordításra értékarányos áron 6%-kal nagyobb tiszta jövedelem és 92%-kal nagyobb különbözeti járadék jut, mint az átlagosnál kisebb ráfordítás mellett! Egységnyi *pótlólagos* ráfordításra pedig 470%-kal több különbözeti járadék jut, mint az átlagosnál kisebb ráfordításra! Tehát: a) a jobb földeken az 1 Ft-ra jutó *tiszta jövedelem és különbözeti járadék növekszik a ráfordítás növekedésével*, és legnagyobb a növekedés az egységnyi *pótlólagos ráfordításra* vonatkoztatva; b) a tiszta jövedelem növekedésénél *nagyobb arányú a különbözeti járadék növekedése*.

* Megjegyzendő azonban, hogy a termelési költségek alacsonyabbak voltak a jobb minőségű földeken összefügg azzal is, hogy általában a földeken nagyobb mérvű az igénybe vett állami támogatás.

Ha a különböző járadék, illetve az összes tisztajövedelem-többség arányát vizsgáljuk a jó földeken eszközölt különböző nagyságú ráfordítások egységére jutó egész tiszta jövedelemben, azt látjuk, hogy az átlagosnál kisebb ráfordítások esetén felvásárlási áron számítva a tisztajövedelem-többség 32%-a, értékarányos áron pedig a különböző járadék 27%-a az egész tiszta jövedelemnek, míg átlagosnál nagyobb ráfordításnál felvásárlási áron 35, értékarányos áron pedig 48%-a. Megállapíthatjuk: a) minél nagyobb a ráfordítás a jó földeken, annál nagyobb részét teszi ki a tiszta jövedelem növekedésének a különböző járadék; b) átlagosnál nagyobb ráfordítások esetén a járadék növekedése (értékarányos áron) nagyobb, mint az egész tiszta jövedelem növekedése (felvásárlási áron).

Pótlólagos ráfordításokat a jó minőségű földeknek csupán 11%-án eszközöltek. Noha ezeken a jó minőségű földeken az 1 kh-ra jutó különböző járadék nagyobb, mint azokon, ahol nem történt pótlólagos befektetés, továbbá a vizsgált összes jó minőségű föld 1 kh-jára átlagosan jutó II. számú különböző járadék 31 Ft, míg az ilyen járadékot hozó földekre 192 Ft jut, igen nagy tartalékaik vannak a különböző II. számú járadék növelésének. Ennek népgazdasági jelentősége is nagy, hiszen a különböző földjáradék II. formájának növekedése a terméshozamok emelkedését jelenti. Ebben az esetben ugyanis nemcsak az önköltség csökkentéséről van szó, mint a külön tiszta jövedelem azon formájánál, ahol azonos terméseredményt kisebb ráfordítással érnek el.

Összegezve a ráfordítások és a járadéknagyság alakulását, a következő megállapításokat tehetjük:

a) A vizsgált összes földterületnek igen nagy részén a ráfordítások színvonalára nem éri el az átlagot. Ez azzal jár, hogy a rosszabb minőségű földterületeken nem tudják ellensúlyozni a ráfordítások a föld rosszabb minőségét, illetve a jó földek természetes termékenysége nincs kielégítően kihasználva, alacsony a föld közgazdasági termelékenysége.

b) A jobb minőségű földek közül szintén nagy a területe azoknak, amelyeken a ráfordítások alacsonyabbak az átlagosnál.

c) Ha az összes földterületen nézzük a ráfordítások hatékonyságát, azt látjuk, hogy a jobb földeken történő ráfordítások sokkal hatékonyabbak a különböző járadék következtében.

d) A jó minőségű földeken a ráfordítások növekedésével a tiszta jövedelem és a különböző járadék is növekszik, sőt az utóbbi gyorsabban. Láttuk azt is, hogy leghatékonyabbak az egységnyi pótlólagos ráfordítások a jó földeken.

A fentiek bizonyos támpontot szolgáltatnak a ráfordítások sorrendjét illetően. A pótlólagos ráfordítások nagy hatékonysága pedig arra utal, hogy ezek a nagyobb ráfordítások az „optimális” határon belül vannak, s semmi nyoma az ún. „csökkenő” hozadéknak. Ha a termelési költségeket és a különböző járadékot különböző növényeknél vizsgáljuk, az derül ki, hogy azoknál a növényeknél, amelyeknél nagyobb a területegységre jutó termelési költség, nagyobb a különböző járadék is. Ez azzal magyarázható, hogy itt általában nagyobb a termelési költségen belül az élönmunkaráfordítás is.

KÜLÖNBÖZETI FÖLDJÁRADÉK ÉS A TERMELŐSZÖVETKEZETI TAGOK SZEMÉLYES JÖVEDELMÉNEK KÜLÖNBSEGEI

Előjáróban a különbözeti járadéknak a termelőszövetkezeten *belüli* elosztását kell megvizsgálnunk. Tisztáznunk kell, hogy a különbözeti járadék mekkora hányada válik *személyes jövedelemmé* és mekkora hányada alkotja az *üzemi tiszta jövedelmet*.

Ennek érdekében megkíséreltem a vizsgált termelőszövetkezetek zárszámadásai adatai alapján meghatározni a *teljes jövedelem szerkezetét*. A *szükséges munka terméke értékeként* (v) szerepeltettem a munkaegység-részesedést, a prémiumot, a szociális és kulturális alap személyes szükségleteket kielégítő részét.*

A különbözeti járadéknak, mint tisztajövedelem-többletnek, személyes jövedelemre és tiszta jövedelemre való megoszlása elméletileg többféleképpen történhet. Így a különbözeti járadék *a)* teljes egészében személyes jövedelemmé, *b)* teljes egészében tiszta jövedelemmé, *c)* részben személyes jövedelemmé és részben tiszta jövedelemmé válik. Az utóbbi esetben a járadék megoszlása vagy eltér a *v: m* teljes jövedelemben elfoglalt arányától, vagy megegyezik azzal. Az említett elméleti feltevések között nézetem szerint az utóbbinak van leginkább *objektív lehetősége*. Tehát a jobb minőségű földeken a különbözeti járadék a *v-t* és az *m-et* is a társadalmilag szükséges színvonal fölé emeli. A különbözeti földjáradék ilyen megoszlását azzal indokolom, hogy a szövetkezetek teljes jövedelmében *nincs elkülönítve* a különbözeti járadék. A legtöbb gazdaságban érvényesül az a törekvés, hogy a tisztajövedelem-többlet *mind nagyobb részét személyes jövedelemre osszák fel*, mivel nincs semmilyen gazdasági eszköz, amely *közvetlenül ösztönözne* a járadékrész nagyobb arányú felhalmozására.

A járadék személyes és tiszta jövedelemként való megjelenését vizsgálva megállapíthatjuk a következőket: *a)* A termelőszövetkezetek jelenlegi elszámolási (számviteli) rendszerében a különbözeti járadék nincs elkülönítve a szövetkezeti jövedelemen belül, és nincsen megfelelő anyagi ösztönzés a járadékfelhalmozásra. Így a járadék *nagyobb* része a személyes jövedelmet növeli.

b) A termelőszövetkezetekben az oszthatatlan alap növelésére a kiosztható jövedelem meghatározott részét fordítják. Amennyiben ez különbözeti járadékot is tartalmaz, akkor ennek felhalmozása kismértékben növeli az oszthatatlan alapot. Ennek mértéke függ attól, hogy mekkora a kiosztható jövedelemben a különbözeti járadék nagysága, és attól, hogy milyen arányú a felhalmozás.

c) Feltételezhető, hogy a jobb minőségű földeken kisebb a felhalmozás aránya, s így a járadék viszonylag kis részét „vonják” el a felhalmozásra. Ezért nézetem szerint indokolt lenne a szövetkezetekben a földminőség szerint *differentiálni az oszthatatlan alap növelésének százalékos kulcsát*. A földminőséget jelenleg a „javított” aranykorona-jövedelem alapján fejezhetnénk ki.

A különbözeti járadék viszonylag nagy részének a szövetkezeti gazdaságon *belül* személyes jövedelemmé válása azzal jár, hogy nőnek a szövetkezeti gazdaságok közötti különbségek a személyes jövedelmek nagyságában. Továbbá azzal, hogy ez csökkentőleg hat a termelőszövetkezetek fejlődési ütemében mutatkozó különbségekre, mivel a földjáradék így nem növeli jelentősen a felhalmozást.

A következőkben igyekszem megközelítően kimutatni, hogy milyen hatással

* Ide tartoznak a tagok által igénybe vett szolgáltatások is, amelyek a munkaegység-részesedés 2,2%-át tették ki, s 180%-kal voltak nagyobbak, mint a kifizetett prémiumok. A szolgáltatásokat azonban a zárszámadások alapján nem tudtam kimutatni.

van a földminőség a tagok jövedelemrészesedésének nagyságára, milyen különbségek keletkeznek ennek következtében a *termelőszövetkezetek között*. Ennek érdekében először azt nézzük meg, hogy az érintett termelőszövetkezetekben a *vizsgált növények* termelésében keletkezett különbözeti járadék és a földminőséggel kapcsolatos tisztajövedelem-többlet mennyiben növeli meg a munkaegység értékét* (lásd az 1. táblázatot), majd pedig a *Csongrád megyei termelőszövetkezetek* zárszámadási adatai alapján vizsgáljuk a nevezett kérdést.

1. táblázat:

**A KÜLÖNBÖZETI JÁRADÉK HATÁSA A MUNKAEGYSÉGRÉSZESEDÉS NAGYSÁGÁRA
A VIZSGÁLT NÖVÉNYFAJTÁKNÁL**

Megnevezés	Mennyiségi egység	A földminőséggel összefüggő jövedelem		
		egészében felhalmozva	egészében személyes jövedelemre	megosztva személyes jövedelemre és felhalmozásra
Munkaegységráfordítás	m. e./kh	28	28	28
Átlagos munkaegységérték	Ft/m. e.	30	30	30
Munkaegységérték növekedése:				
1. az összes földminőséggel összefüggő jövedelem által	Ft/m. e.	—	18	13
2. a különbözeti földjáradék által	Ft/m. e.	—	8	6
Munkaegységrészesedés növekedése az összes földminőséggel összefüggő jövedelem által:				
egy tagra vetítve	Ft/tag	—	3402	2583
egy kh-ra vetítve	Ft/kh	—	486	369
Munkaegységrészesedés növekedése a különbözeti földjáradék által:				
egy tagra számítva	Ft/tag	—	1617	1232
egy kh-ra számítva	Ft/kh	—	331	176

A földminőséggel összefüggő tisztajövedelem-többlet 13 Ft-tal, a különbözeti járadék pedig 6 Ft-tal emeli a munkaegység értékét, ha ezeket a jövedelemformákat abban az arányban osztjuk fel *v*-re és *m*-re, amilyen arányban ez az átlagos feltételek mellett is feloszlik.** (A vizsgált esetben $v:m = 76:24$.) A vizsgált növények termelésében a földminőséggel összefüggő tisztajövedelem-többlet a munkaegység értékét 46 %-kal, a különbözeti járadék pedig 24 %-kal, az egy tagra jutó munkaegységrészesedést pedig 2583 Ft-tal, illetve 1232 Ft-tal növeli.

Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy a különbözeti járadék *igen jelentős különbségeket okoz a különböző gazdaságokban ugyanazért a munkáért járó személyes részesedés nagyságában*. A jövedelemrészesedés nagyságában mutatkozó eltérések azonban nem csupán a szabályozó feltételek és az ennél jobb feltételek mellett termelő gazdaságok között állnak fenn, hanem a jobb feltételek mellett működők között is, hiszen a szabályozó feltételektől való eltérések mértéke nem azonos.

* A számítás annak a feltételezésével készült, hogy a természetben kiosztott és saját felhasználású termékeket is meghatározott áron realizáltak fogtam fel.

** A földminőséggel összefüggő jövedelem-többleten a *felvásárlási áron* számított jövedelem-többletet értem. A különbözeti járadékot pedig az általán képzett értékarányos áron vettem számításba.

Hasonló eredményre jutunk, ha a földeket aranykorona tiszta jövedelem alapján csoportosítjuk. A *legrosszabb* minőségű földön (5,9 ar. K. tiszta jövedelem) az egy kh-ra jutó személyes jövedelem 381 Ft, a *közepes* földön (10,8 ar. K. tiszta jövedelem) 996 Ft, a *legjobb* földön (15,5 ar. K. tiszta jövedelem) 2163 Ft. Az egy munkaegységre jutó személyes jövedelem a legrosszabb földön 21 Ft, a közepes földön 30 Ft, a legjobb pedig 42 Ft. Tehát az egy munkaegységre jutó személyes jövedelem 40 %-kal magasabb a legjobb minőségű földön, mint a közepes minőségűn.*

A következőkben Csongrád megyei termelőszövetkezetek adatai alapján kívánom szemléltetni a földminőségnek a munka szerinti elosztására gyakorolt említett hatását. A földminőséget most is az aranykorona tiszta jövedelem reprezentálja.

A 2. táblázat a következőket szemlélteti:

a) Kimutatható összefüggés van a földminőség és a munkaegységérték között. Az átlagosnál magasabb aranykorona tiszta jövedelem az átlagosnál magasabb munkaegységértéket von maga után. Az aranykorona tiszta jövedelem növekedése általában a munkaegységérték növekedését hozza magával. A makói járás termelőszövetkezeiben 105 %-kal nagyobb a munkaegységérték, mint a szentes járási termelőszövetkezetekben.

b) A földminőség és a munkaegységérték összefüggése szorosabb, mint a földminőség és a munkaegységrészesedés összefüggése, ami azzal magyarázható, hogy az egy szántóegységre jutó munkaegységek számának torzító hatása van.

c) A fenti összefüggést keresztezheti egyéb tényezők hatása (pl. a művelési ágak megoszlása, a vetésszerkezet alakulása, valamint az egy szántóegységre jutó beruházott vagyon nagysága). Csongrád város termelőszövetkezeiben azért nem tapasztalható a vizsgált összefüggés, mert itt viszonylag nagy a terület-

2. táblázat

A FÖLDMINŐSÉG, A MUNKAEGYSÉGÉRTÉK ÉS A MUNKAEGYSÉGRÉSZESEDÉS
ALAKULÁSA CSONGRÁD MEGYÉBEN
(1962)

Megnevezés	1 szántóegységre jutó átlagos aranykorona tiszta jövedelem	Munkaegységérték (Ft)	1 tagra jutó munkaegység- részesedés (Ft)
Makói járás	18,5	38,10	10 924
Makó város	17,2	37,05	13 657
Szentesi járás	14,1	34,44	13 133
Szegedi járás	13,9	31,35	10 290
Hódmezővásárhely	13,4	27,90	13 264
Csongrád város	12,6	33,57	10 251
Szentes város	10,1	18,56	12 564
Megyei átlag	13,2	31,32	11 071

* Összeállítva a KSH 1961. évre vonatkozó felmérése alapján.

egységre jutó beruházott vagyon (megyei átlag 3800 Ft, csongrádi átlag 5200 Ft szántóegységenként) és a művelési ágak megoszlása is eltérő (a szántóterület megyei részaránya 69,9%, a Csongrád megyei arányszám pedig 63,1%).

A különbözőzeti földjáradéknak a termelőszövetkezeti munka szerinti elosztásra való hatását a következőkben foglalhatjuk össze:

a) A munka szerinti elosztás szocialista elvének érvényesülését sérti a különbözőzeti földjáradék személyes jövedelemként való felhasználása, mivel az azonos munkamennyiségért járó munkadíjban *jelentős* különbségeket okoz a termelőszövetkezetek között. A termelőszövetkezeteken belül általában ilyen hatása nem jelentős, ti. a járadékot is munka szerint osztják el.

b) A különbözőzeti járadék ismertetett hatása attól függően érvényesül, hogy milyen az elosztás konkrét formája. Legkevésbé érvényesül akkor, ha pénzbeli munkadíjat fizetnek, s a személyes jövedelem munkadíj feletti többletére is mindinkább kiküszöbölik a járadék hatását.

c) A különbözőzeti földjáradékot nem indokolt jelentősebben az anyagi ösztönzés olyan céljaira felhasználni, amelyek a személyes jövedelemhez kapcsolódnak. A munka szerinti elosztás gazdasági törvénye megköveteli a járadék *közvetlen elvonását* a szocialista állam által az egész társadalom számára, vagy *közvetett „elvonását”*, tehát a járadéknak a gazdaságon belüli felhalmozásra való felhasználását.

A különbözőzeti földjáradék — mint az előbbieken bizonyítottam — igen jelentős eltéréseket okoz a termelőszövetkezetek között a személyes jövedelmekben, s ezek a differenciák — egyébként változatlan feltételek között és a járadék szövetkezetekben hagyása mellett — növekszenek.

A szocializmus teljes felépítésének követelményei milyen igényt támasztanak e tekintetben?

Azon igényt, hogy a nagyfokú személyes jövedelemkülönbségeket megszüntessük, és egyúttal a személyes jövedelmek átlagos színvonalát növeljük. A jelenlegi helyzet az, hogy a mezőgazdasági munkadíj színvonala alacsonyabb az ipari színvonalnál, másfelől a munkadíjak differenciája nagyobb, mint az ipar valamely ágazatában. Az is megállapítható, hogy a közös gazdaságokból származó személyes jövedelmek differenciái alig kisebbek, mint az átmeneti korszak kisparaszti gazdaságainak differenciái voltak.

Milyen úton lehet ezeket a *lényeges* személyesjövedelem-különbségeket — amelyek nem kis részben a különbözőzeti járadékból származnak — csökkenteni? Az egyik út: a termelőszövetkezetek átlagföldterületének a termelőerők fejlődésével járó növekedése. Ha nagyobb a földterület, a különbségek *kevesebb* gazdasági egység között állnak fenn, és a nagyobb gazdasági egységeken *belül* a földminőségek jobban kiegyenlítődnek. A másik út: a különbözőzeti járadék meghatározott részének (vagy egészének) az elvonása.

A járadék elvonással való személyesjövedelem-csökkenés mértéke kapcsolatban van a földjáradék kategória lényegével és a vele kapcsolatos anyagi ösztönzés kérdésével. A földjáradék kategória ellentmondása *természeti és gazdasági* oldalának egységében és ellentétében áll, valamint abban, hogy a járadék, mint a szövetkezeti parasztság és az egész társadalom viszonya bizonyos *érdekellentmondást*

foglal magában. A parasztság érdeke az, hogy a járadékot teljes egészében realizálja, a szocialista államé pedig az, hogy a járadék gazdaságoknál hagyása útján a népgazdasági érdekeknek megfelelő anyagi ösztönzést valósítson meg. (A természeti feltételeknek megfelelő termelési szerkezet, valamint a jó földeken a pótlólagos ráfordítások anyagi ösztönzését.) A földjáradék kategória anyagi ösztönzőként való felhasználása a *népgazdasági feladatok megoldása érdekében a munkától függetlenül differenciálja a személyes jövedelmek nagyságát.*

Ezért véleményem szerint a termelőszövetkezeti szektor megszilárdulása után arra kell törekedni, hogy a járadék mind nagyobb része a *felhalmozást* szolgálja. Természetesen ez teljesen nem oldja meg a kérdést, mert az egyik évi nagyobb felhalmozás a következő évi nagyobb fogyasztásnak teremt lehetőséget. De az erre irányuló *folyamatos törekvés realizálása* a népgazdasági érdekeknek megfelelő: csökkenti a munkadíjdifferenciákat és a jó földeken növeli a leghatékonyabb ráfordításokat.

Ezzel függ össze az a kérdés is, hogy érdemes-e a járadék I. és II. formáját az elvonás szempontjából megkülönböztetni? Nézetem szerint feltétlenül érdemes. A különbözeti járadék I. és II. formája gazdasági természetét tekintve alapvetően *azonos*; mind a kettő a jó földminőséggel kapcsolatos. De bizonyos vonatkozásban *más is*, mivel a különbözeti II. számú járadék feltételezi a pótlólagos ráfordításokat. Más szóval, eleve törekvést jelent a járadék *felhalmozására* és a népgazdaságilag leghatékonyabb helyen való ráfordítás növelésére. A munkadíjkülönbségek csökkentésének az útja tehát az, hogy bizonyos idő után *elvonjuk a különbözeti I. sz. járadékot, a II. sz. nagy részét pedig mindinkább a felhalmozási alapba irányítjuk.*

Az elmondottak nem jelenthetik természetesen a földminőségből eredő *minden különbség* gyors felszámolását, többek között azért, mert ez a parasztság egyes rétegeinél *jelentős jövedelemcsökkenéssel* járna, másfelől a természeti feltételekből adódó jövedelem-differenciák teljes megszüntetésével a járadék *megszűnik, mint a pótlólagos ráfordítások ösztönzője.*

A KÜLÖNBÖZETI FÖLDJÁRADÉK ÉS A TERMELŐSZÖVETKEZETI FELHALMOZÁS

A különbözeti földjáradék elvonása *nemcsak* azért követelmény, mert a termelőegységek közötti viszonylatban sérti a munka szerinti elosztás törvényét. A szövetkezeti gazdálkodás fejlődésének a gyorsasága elsősorban az *üzemi tiszta jövedelem nagyságától és a felhalmozásra jutó rész nagyságától függ.* Az utóbbinak mértékét viszont jórészt a termelőszövetkezeti kollektíva döntése határozza meg. Ebből az következik, hogy — a felhalmozás rátáját adottnak véve — a különbözeti földjáradék nagyságától is függ a termelőszövetkezetek termelésének növekedési üteme. A termelőszövetkezetek gazdasági fejlődésében viszont ebből eredően *aránytalanságok keletkeznek*, amelyek nagyrészt függetlenek a termelő-folyamat saját munkájával összefüggő tényezőitől. Továbbá, a fejlődési ütemben mutatkozó eltérések *viSSzahatnak, és tovább fokozzák az eleven munka díjában* a szövetkezeti gazdaságok közötti különbségeket.

Vizsgáljuk meg az elmondottakat számszerűen.

Tegyük fel, hogy a jó minőségű földeken az átlagos tiszta jövedelem 60%-a szolgálja a termelés bővítését. Mivel pedig a jó minőségű földeken a vizsgált növények termelésében keletkező átlagos tiszta jövedelem 516 Ft, a felhalmozásra kerülő rész területegységre vonatkoztatva 310 Ft. A földminőséggel összefüggő tisztajövedelem-többlet 486 Ft, ennek a fel nem osztott része 117 Ft. Ha ennek 60%-a kerül felhalmozásra, akkor a jobb minőségű földeken 70 Ft-tal nagyobb a területegységre jutó felhalmozás. Ez 23%-kal nagyobb, mint a közepes minőségű földeken. A tulajdonképeni különbözeti járadék 231 Ft, ennek a fel nem osztott része 55 Ft. Tehát a járadék 33 Ft-tal, mintegy 11%-kal növeli a területegységre jutó felhalmozást.

3. táblázat

A FÖLDMINŐSÉG ÉS A TERÜLETEGYSÉGRE JUTÓ OSZTHATATLAN ALAP VISZONYA*

Megnevezés	Termelő- szövet- kezetek száma	Arany- korona tisztá jövedelem	Gazdál- kodási eredmény (Ft/kh)	Munka- egység- ráfordítás (m. e./kh)	Munka- egység- részesedés (Ft/kh)	Fel nem osztható szövetke- zeti alap (Ft/kh)
Szegedi járás	15	14,4	1889	47,1	1338	1600
Szentesi járás	21	19,1	2053	42,0	1166	1700
Makói járás	9	20,7	2763	52,6	1880	2000

* Az adatok a Csongrád megyei 1962. évi zárszámadásból származnak.

Az aranykorona tiszta jövedelem és a fel nem osztható alap nagyságának összefüggését a 3. táblázat mutatja. Ha az adatok csupán megközelítően mutatják is a mennyiségi viszonyokat, láthatjuk, hogy a jobb minőségű földeken mintegy 25, illetve 18%-kal nagyobb a fel nem osztható alap. A területegységre jutó fel nem osztható alap ezen eltérésében minden bizonnyal szerepe van a jobb földeken keletkező különbözeti járadéknak is. Megjegyzem, hogy az oszthatatlan alap nagysága nemcsak a tiszta jövedelem felosztott nagyságától függ, hanem a szövetkezeti tagok hozzájárulásától és az állami juttatásoktól stb.

A járadék tehát jelentős különbségeket hoz létre a szövetkezetek gazdasági fejlődésének ütemében, s ez a különbség növekszik annak következtében, hogy a jó földön működő gazdaságok mindinkább elérik a ráfordítások társadalmi színvonalát és képesek pótlólagos ráfordításokra. A nagyobb felhalmozás nagyobb különbözeti II. számú járadékot biztosít, aminek abszolúte megint nagyobb része kerül felhalmozásra.

A járadék nagy részének termelésbővítésre való felhasználása kettős előnyvel jár. Elejét veszi a munka szerinti elosztás nagyobb mértékű megsértésének, ugyanakkor a járadék jobb minőségű földeken való felhalmozása a termelés gyorsütemű növelését, s a ráfordítások leghatékonyabb kihasználását jelenti. E hatás jelentkezéséhez természetesen az szükséges, hogy a ráfordítás azoknak a növényféléseknek a termelésében történjen, amelyek számára az üzemen belül valóban jó minőségű föld áll rendelkezésre, és amelyek termékére a népgazdaságnak szüksége van.

A különbözeti járadék felhalmozása az említett előnyök mellett bizonyos kedvezőtlen hatásokat is eredményez. Mégpedig a szövetkezeti (csoport) tulajdon és a gazdálkodás irányításának szövetkezetekre jellemző módszerei között a

járadék felhalmozása vagyoni különbségek növekedésére vezet az egyes gazdaságok között. Ezek a különbségek, ha nem is közvetlenül, hanem mondjuk a társadalmi alapok nagyságán keresztül, feltétlenül megmutatkoznak az egyes gazdaságok tagjai eltérő életszínvonalában. Továbbá, ha a járadék hatását az élőmunkadíj nagyságára megszüntetjük, akkor hiányzik az az ösztönző, amely a járadék felhalmozásra való felhasználását serkenti. Ezek a hatások akkor a legkisebbek, ha a földjáradék elvonása a már ismertetett módon történik. Az egész kérdéskomplexum megoldása attól függ, hogy hogyan találjuk meg a földjáradék kategória belső ellentmondása megoldásának legmegfelelőbb mozgásformáját, vagyis milyen mértékben tudjuk feloldani azt az ellentmondást, hogy a járadék *szövetkezetek javára való elosztása nem kívánt* jövedelemkülönbségek forrása, ugyanakkor a *járadék termelése népgazdasági érdek*, mert „mögötte” a legolcsóbban létrehozott termékmennyiség van.

В статье автор занимается ролью дифференциальной ренты в кооперативах и в связи с этим разницей доходов, появляющихся между кооперативами, заботливо обосновав этот вопрос теоретически.

В первой части статьи он излагает существо дифференциальной ренты в кооперативах, потом количественно изучает роль дифференциальной ренты при формировании эффективности затрат в образовании личного дохода членов и накоплений кооперативов. Наконец, автор занимается дифференциальной рентой как отношением между государством и кооперативом, иначе говоря тем вопросом, в каком размере целесообразно взимание от кооперативов дифференциальной ренты, возникающей на лучших землях.

The author deals—on a theoretically supported basis—with the problem of differential rent as the cause of income differences of several farmer's co-operatives. In the first part of the article explanation is given about the term "land rent" in the economics of farmer's co-operatives. Then the role of the differential rent is numerically examined in the efficiency of inputs, in the discrepancy of the members' personal earnings and in the accumulation process at the co-operatives. Finally the author throws light upon the differential rent in the relation between the State and the co-operatives, i.e. he discusses the problem to what extent the differential rent—produced on the first-quality lands—should rationally be withheld by the State.

Theoretisch sorgfältig wird vom Autor die Rolle der Grundrentendifferenz bei den Einkommenunterschieden in der LPG begründet. Im ersten Teile seines Artikels wird die Bedeutung der Grundrente in den LPG dargelegt, dann untersucht er auch zahlenmäßig die Rolle der Grundrentendifferenz bei der Intensität des Aufwandes, sowie in der Gestaltung des persönlichen Einkommens der Mitglieder und in den Anhäufungen der LPG. Letztens befasst sich der Autor mit der Grundrentendifferenz als ein Verhältniss zwischen LPG und Staat, d. h. mit der Frage in welchen Masse es für den Staat zweckmässig ist, die auf den besseren Böden entstandenen Grundrentendifferenzen zu entziehen.